

„Szegény édesanyám!”

„Édesanyám nem félt a haláltól. Nem... micsoda *undorító* mondat! Istenem... hát mit tudhatom én? Mi tudhatok én ennyire biztosan, akár *saját anyámról* is? Mitől vagyok én ilyen *pofátlanul* magabiztos? Az emberek nagy része persze ilyen, gátlástalanul szórják a rizsát, nemcsak szegény anyjuk, de egész nemzetek, sőt! az egész *emberiség* nevében, bőőő...! Tudod, mennyire utálok az ilyeneket, mint a szart, hányok tőlük, ismersz annyira, hogy te aztán igazán tudjad... Amikor néha rajtakapom magam az ilyen... nem is tudom, hogy nevezzem... te, azt hiszem, van bennem valami, talán *aljasság*, valami egészen alantas dolog... olyasmi, mint azokban az egész emberiség nevében pofázó figurákban... amit egész egyszerűen nem tudok kiirtani magamból... igen: kiirtani!, de... Hatalmassá, *grandiózussá* könnyen tudtam volna növelni, mint azok a világjelentőségű... bőőő...! pasasok, akiknek a süket dumáit még be is veszi ez a szerencsétlen, elhülyült emberiség... de én valahogy mindig kiirtani akartam magamból. Érted te ezt? Nem fel-pumpálni, mint az ökröt látott árokperti béka, hanem éppen hogy kiirtani, de nem sikerült, pedig próbáltam... Űristen, *mit meg nem próbáltam!* De a dolog valahogy úgy van bennem, mint a sejtjeim, ami csak velem együtt irtható ki... te ezt biztosan érted! Ezt is megtehetem persze, és ne hidd, hogy nem gondoltam rá, végül is nem *nagy dolog*, annyira gyáva azért nem vagyok, csak van bennem egy rettenetes adag kíváncsiság, hogy mi lesz ebből az egészből, ebből a szaros világból, mondjuk tíz, tizenöt év múlva, egyszerű kíváncsiság, érted...?”

Szemembe néz, hosszan, kirtartóan. Állom a tekintetét, meg se rezdülök. Elmúltam negyvenéves, miután már mindenki felelős az arcáért, lassan az ötven felé ballagok, ebben az életkorban már illik az embernek fegyelmeznie magát. Hogy faarccal hallgasson végig bármily badarságot, hogy rezzenéstelen pillái mögött megőrizze gondolatait a körülötte elhangzó, akár nyilvánvaló hazudozások közepette is, esetleg, ha úgy jönnek össze a dolgok, kicsit butának tetteve magát térjen ki a barátinak álcázott szemek szólásra biztató hunyorításai elől. Meglehet, mindez ellenszenves, sőt: cinikus, az erények luxusában élők számára alattomos, de e képességek kifejlesztése életbevágó, ha már egyszer az ember véletlenül a XX. század második felében s véletlenül magyarnak született. Kiterjedt, élesben folytatott hadgyakorlatok után most már semmiség bamba tuskóként hallgatni valakit, akit barátomnak tudok, legalábbis számon tartott személynek, s hogy nem adom meg neki, amit a világon egyedül én adhatok, annak csak egyetlen, kicsinyes oka van: ha felveszem ezt az önpocskondiázó hangulatát, ellentmondok vagy akár egyetértek, de ha csak érdeklődést mutatok is, a továbbiakban menthetetlenül megindulunk lelkének sötét rejtelmibe vezető tanulmányi kirándulásra, újabb, korsókban, poharakban, stampedlikben megjelenő alkoholos italok kíséretében...

„Szóval... úgy hiszem, édesanyám nem a haláltól rettegett. Öregem is ritkán beszélt róla, akkor is csak úgy, mint azokról a természetesen elkövetkező időkről, amelyekben

ő már nem lesz jelen. Félelem, szomorúság nélkül beszélt, s bár azzal a *baromira kiművelt* agyammal felfogtam, hogy ilyen a bölcs és tudatos emberi beszéd, de... mivel a halál az egyetlen *valóságosan misztikus* dolog, ami velünk megesik, ezért aztán nem lehet olyan tárgyilagosan beszélni róla, mint, mondjuk, a jó vadás mártás készítésének titkairól... hogy anyám tárgyilagosságában ott lappangott, mivelhogy körömfeketényi érdeklődést se mutatott az iránt, mi lesz azután velünk... ezzel a libafos világgal, mondjuk velem, a fiával... valami *eszméletlenül* kegyetlen és önző valami...”

...mely tanulmányi kirándulás nem kecsegtet semmi meglepetéssel vagy újabb tanulsággal. Úgy három évvel ezelőtt sikerült utoljára elcsalogatnia, akkor engedtem utoljára magam karon ragadni – akkor is, mint most is, inkább talán szánalomból, mint nosztalgiaiból –, hogy így, szoros testközelen vonszolódjunk kivilágos kivirradtig kocsmákon, zenés presszókon, gyanús hangulatú szállodai bárokon át hajdanvolt, de egyre vesztetebb gyorsasággal távolodó ifjúságunk színtereire.

Óh, boldog ifjúság! Korokon, helyszíneken, rendszereken felülemelkedve oly sablonos a kép, hogy lejegyezni is röstellnivaló: reménytelenül üres zsebbel, legtöbbször még jóllakva sem, vitatkoztunk hajnalokig. Ezeket a cseppet se fegyelmezett és csendes szeánszokon erősítettük magunkban – a bandázás értelmeként egymásban – azokat az álmokban fogalmazódó vágyakat, hogy egyszer majd költők, írók leszünk, sőt: írásainkból fogunk megélni! Életünk díszletei, mondhatni klasszikusak voltak, fellépésünk előtt mindegyik játszott már tragédiákban, bohózatokban, ötfelvonásos operákban vagy tingli-tangli zenés micsodákban – de annyira kopott, leromlott, hiányos, összemocskolódott és szándékosan összemocskolt állapotban, hogy alig tükröztek valamit eredeti fényükből: a ’60-as évek közepén jártunk, és ahogy lassan szétfoszlottak az ’50-es évek szocialista realizmusának ocsmány díszletei, úgy lehetett felhozni a pincéből a dohszagú régieket. Akiket akkor megismertem, mindnyájan túl voltak már azon, hogy teleirkáljanak jó néhány maradék iskolai, majd kimondottan e célra vásárolt füzetet, hogy beszeresse nek valamilyen írógépet – akkoriban ez nem volt egyszerű feladat: az elvtársak nagyon utálták, ha valaki tudtuk és bejegyzésük nélkül otthona magányában írógépelt –, csak háború előttiüket lehetett venni, kéz alatt, jó drágán; takarítani jártunk, vérünket adtuk a Vöröskeresztnek, vagon taktunk ki, hogy vehessünk egyet, az egyik kemény legény egy fonnyatag özvegyet vigasztalt egy harmincas évekből való, varrógép kinézetű Remingtonért, hahaha! –, s túl voltunk már azon is, hogy tucatnyi oldalt letisztázva beoldalgjunk valamelyik irodalmi lap szerkesztőségébe. A szerkesztők általában azt mondták: hüüm-hüüm... igen-igen... van benne valami... de várjunk még, hisz annyira fiatalok vagyunk... – már nem voltunk annyira fiatalok, javarészt a harminc felé közeledtünk –, az őszintébbje elpötytyentette: nincs még rólunk párthatározat... várunk kell. Bizony, bizony: hogy az előszobák ajtaja előtt ott tömörül a legifjabb írónemzedék, tény, ám velünk szemben hogyan lehet majd biztosítani – így mondták akkor: „a munkásosztály vezető szerepét az irodalom területén”, azon bizony kotlani kellett az elvtársaknak. Velünk szemben, mivel 1956-ban éppen hogy csak kinőtünk a gyerekkorból, nem lehetett alkalmazni az addig jól bevált, kényelmes gyakorlatot, amelyet a tizenévekkel idősebb – s valamennyire már ismert – pályatársaink többségével lehetett: előkotorni valamilyen cikket, fényképet, hangfelvételt, spiclijelentést, mely bizonyította, mily galádul viselkedett az „ellenforradalom” idején... Hogy aztán innen, a „bűnös” alaphelyzetből indulva rákényszerüljenek valamiféle magyarázkodásokra, a gyengébb jelleműek meaculpázások-

ra... miknek utána enyhülhettek a retorziók... majd, az idő múlásával, az egyre magabiztosabbá váló hatalommal megköttethetett az ilyen-olyan mértékű – így mondták akkor: „kompromisszum”. Gyakorlatot ebben az apáink nemzedékével szembeni eljárások során szereztek az elvtársak. Bizonyos értelemben akkoriban még egyszerűbb helyzetben voltak: a világháború előtt, alatt és után, a gyorsan változó, zavaros időkben bárki mondhatott, írhatott, cselekedhetett olyasmit, ami az addigra már diadalmasan uralkodóvá tett marxista-leninista eszmerendszerrel ellenségesnek ítéltethetett. Azok voltak ám az igazi szép idők! Még az ez idő alatt a Moszkvában dekkoló emigráció tagjaira is rá lehetett húzni, amennyiben szükséges volt, akármely bűnököt. Mi büntelenek voltunk, s ráadásul, kisdobos korunk óta az állampárt neveltjei: tiszta lelkűnek – és ami esetleg még bosszantóbb volt a számukra: tiszta kezűnek – érezhettük magunkat, gyermeki természetességgel beszéltünk arról a világról, amelyben felnőttünk és éltünk. Átcsusszantunk a kötelező hazugságokból szőtt gubancos hálón. Tehát: senkik sem vártak ránk, és amikor mégiscsak jöttünk, nem azok voltunk, akikre szerettek volna várni.

Csüggesztőnek tűnő, de számomra mégis jóízű szakasza volt ez életemnek. Soha nem volt annyi barátom, mint akkor: talán százan is lehetek. Könnyű volt ebbe a társaságba kerülni: ha valamelyik lapnál, környéke béli presszóban, irodalmi esten, az Egyetemi Színpadon összefutottál egy magad korabelivel, és elhangzott egy hanyagul elszórt félmondat: „...nekem már öt novellám hever egy éve X. fiókjában...”, már barátod is lett. Az ismeretlenség jótékony félhomályában nem számított, ki honnan jött, kicsoda és mit akar: miért is alakultak volna ki klikkek, bandák, sunyiskodások, árulások, gyűlölködések?

És mindenki közül, akiket ismertem, és barátomnak tudtam, te voltál a legkülönb. A társaságnak, mondjuk, a harmada, nagy dumájú, könnyed, könnyű ember, akik – ez néhány lazára vett beszélgetés során egyértelműen kiderült –, némi gúnnyal szerénytelenségnek nevezhető bejelentéseik ellenére, alapjában véve csak arra vágytak, hogy néhány füzetnyi verseskötettel nevet szerezzenek maguknak. Működőképes hírnevet, egy ugródeszkát, melyről látványos fejest lehet ugrani a közéletbe. Hogy kapjanak meghívót ide meg oda, mindenhová, ahol két fedőt összecsapnak, ahol fecsegni, ismerkedni, riszálni lehet, ahol tovább dolgozhatnak maguk fényesítésében – az efféle figurák manapság, az irodalom nagy leértékelése után, inkább az úgynevezett médiaszakmában nyüzsgöttek magukat. De a többség nagyon is komolyan vehető ember. Olyanok voltunk, mint Napóleon katonái: mindahányan az iszákunkban hordoztuk a marsallbotot – ez némi felsőbbrendűségi érzést adott, magától értendő vakmerőséget – bár mindenki tisztában volt vele, hogy túból kilencet majd agyonlőnek valamelyik csatamezőn. Te voltál az, akire megesküdtem volna: neked sikerül. Ha megjelentél egy társaságban, természetes módon te lettél a központ. Sötét, enyhén hullámos hajad a homlokodba hullott, szemed – mibe most már farkasként merek nézni –, a meleg, sárgásbarna íriszek, az élénk, bogárcsillogású pupillák pusztító szenvedélyekről, a gyermeteg lelkek számára megérthetetlen bánatokról, már nem evilági bizonyosságokról beszéltek – igen, határozottan volt benned valami Adyra emlékeztető: és erre rá is játszottál. Lassan, minden szavadnak nyomatékot adva beszéltél – még azután is, mikor már jó néhány kiürült boros és pálinkásüveg hevert az asztal alatt, és már mindenki emelt hangon, egymás szavába vágva, már szinte csak magamagának halandzsázott –, és még akkor is egy nyugodt, de igazán gyilkos megjegyzéssel le tudtad állítani a magukból kivetkőzötteket. És valamiféle ele-

gancia is lebegett körülöttem. Ami azért is volt furcsa, mert mindig ugyanazt a lilásba hajló, rőtörös, kissé megnyúlt, férfiszagú pulóvert hordtad, hozzá az akkor már közvi-seletnek számító farmer helyett egy visítóan divatjamúlt, vékony csíkokkal tört fekete nadrágot. De még mindig nincs vége a körülöttem lebegő rendkívüliségeknek: mint af-féle lázadó ifjak, természetesen a fennálló társadalmi rend ellenzékének tüntettük fel magunkat – nem volt nehéz –, de te merted kimondani a legsúlyosabb vádakat. Azokkal a visszavonhatatlan hanghordozású szavaiddal, nem provokálóan vagy vádaskodva, csu-pán a letagadott, elhazudott tényeket szóba hozva belegázoltál még az internacionalista tabukba is – a közénk beépített spicliknek lebegett a fülük a boldogságtól, hogy ah! mi-csoda gyönyörű jelentést lehet majd írni erről!

És én, a magamban bizonytalan, hangulati végletek közt csapongó, az italtól hamar kipiruló és gyermekesen vihorászó akkori valómban csodáltam benned a rusztikus élet-erőt és a magabiztos intellektust... csodáltalak, és te tudtad ezt.

„Nagy ünnepek alkalmával elment a templomba, de otthon, a mindennapi életünk-ben nyoma sem volt, hogy hívő... talán csak fiatalkori megszokásból ment el... de hogy hitt-e Istenben, nem tudom. Sosem beszélt róla, éppen úgy, ahogy szerelmi életéről sem. Igen: az ő nemzedékében még volt tartás... komolyan vették magukat... ösztönö-sen védték azt, amit mi *szuverenitásnak* nevezünk, amelyről oly szívesen pofázunk, mi, az úgynevezett *modern emberek*, de valójában fogalmunk sincs róla, mi az. Azt hisszük, baromira okosak vagyunk, már a fülünkön folyik ki az ész... de egyre inkább csak élős-ködői vagyunk az anyatermészetnek, kirablói, ostoba, kis stílű tolvajai, már a törvényeit se ismerjük... A *Törvényeket!* Bizony kedves öregem, mi már csak afféle *koszlott mosoga-tórongyok* vagyunk a régi öregekhez képest.”

Nem tudom, emlékszel-e rá, egyszer karon fogtál, kiszedtél a bandából, és elvittél magaddal. Hogy éppen engem, ez feltehetőleg a csendes csodálatomnak volt köszönhe-tő. Éjfél felé közelített az idő, azt mondtad, kár ilyenkor még hazamenni, úgyse tud-nánk még aludni – reggel hétre jártam dolgozni, akkor éppen egy nyomdába, az éb-resztőóra hangjára alig tudtam összekaparni magam, annyi restanciám volt, hogy egy teljes hetet át tudtam volna aludni –, mondtam, hogy persze. Villamosra szálltunk, el-mentünk a végállomásig, ott hosszú várakozás után – hűvös, ködszítalós őszi éjszaka volt, rajtunk kívül talán senki – valami bokor mögé húzódva vizeltünk – majd egy má-sikra, közben még csak egy nyikkanással sem említetted, hová a frászba megyünk. Az egyetlen motorkocsiból álló járat, a magas lépcsőjű, öreg csotrogány valami kertváros felé csattogott, aztán valahol leszálltunk. Gyalogoltunk még egy darabot – alig volt köz-világítás, a járda töredezett, hiányos, összesaraztuk a cipőnket, közben mindenfelől csa-holtak ránk a kutyák: mintha valami elhanyagolt faluba érteztünk volna –, végre egy öregnek látszó ház utcára nyíló ablaka alatt megálltunk, és te bezörgettél. De hogyan zörgettél! Korabeli magyar filmekben láttam: így zörgetett a félfasiszta Horthy csendőr-ség a becsületes, illegális kommunista elvtárs ablakán. Fény gyúlt a parasztház kisméretű ablaka mögött, talán a függöny is félrelibbent egy pillanatra, nemsokára egy csupasz iz-zó is a tornácon, én – mivel még mindig nem tudtam, hová, kihez érteztünk, de úgy gondoltam, még ha az ég egy jóságos, türelmes angyalához is, sodrófával a kezében fog megjelenni – félvállal behúzódtam egy kapu mellett álló orgonabokorba. Csörgött a ka-pukulcs, és egy melírozott hajú szőke nő ugrott a nyakadba, megcsókolt kétoldalt, egyik oldalról a másik felé haladva útközben a szádát is, papucs és egy sebtében magára ka-

pott pongyola volt rajta. „Itt van a barátom is”, mondtad, és előhúztál az orgonabokból, mire a nő engem is megcsókolt, de az ajkamat nem érintette. A heves ölelő mozdulatoktól a pongyola szétnyílt, a vékony hálóingén átsötétlettek mellbimbói. Olyan közel állt, hogy érezhettem testének puha ágymelegét, valamilyen enyhe virágillatot – nyilván a fürdővíze illatát –, s mivel azt hittem, titkos szerelmed, szeretőd – titkos, mert akkor már nős voltál, ifjú házasember –, irántad érzett barátságomban nem tartottam illőnek kihasználni ezt a páratlan fogadtatást.

A szobában, mely a városi lakásokhoz szokott szememnek meglehetősen tágas, sőt nagyméretű volt, egy másik nő a dupla, hitvesi ágyat takarta le egy rikító, műszálás takaróval. Rajta még pongyola sem volt, úgy ingben, glóriában. Vékonyabb, fiúsabb termetű volt, mint a szőke, haját is rövide, fiúsra vágatta, ám mozdulatai oly finomak, mondhatni bájosak voltak, hogy még halványan se tett férfias benyomást – a keleti nők tudnak ilyen pillangókisasszonyok lenni. Téged ő is arcon csókolt, velem csak kezét szorított, ugyanúgy örülni látszott jöttünknek, mint a szőke. Halványan olyan érzésem támadt, hogy ezek afféle furcsa házaspárok lehetnek, akikről még kamaszkoromban olvastam egy idősebb barátomtól kölcsönkapott, még a világháború előtt kiadott orvosi könyvben, bizonyára a közös ágy látványa miatt, de ez hamar átszaladt rajtam, annyira tipikusan, ízig-vérig nők voltak – persze, ma már tudom, az efféle furcsának ható dolgok sohasem tankönyvszagúan vegytiszták. Térültek-fordultak, paprikás abált szalonnát varázsoltak az asztalra, egy helyi pék sütötte igazi kenyeret – ritka csemege volt ez akkor: egész városok számára böhömnagy elvtársi kenyérgyárak készítették a félbarnának nevezett, így-úgy sikeredett kenyeret –, bort hoztak, egy hosszú nyakú, régi üvegben házi pálinkát: nagy jót tettek velem, délben ettem utoljára, akkor is csak üzemi közmoslékot. Míg zabáltunk, a nők – ez a jó szó ide: csacsogtak, közben kis csiszolt üvegű stampedlikbe szorgalmasan töltögették maguknak a pálinkát, jelenlétünk érezhetően feldobta őket. A napi apróságokról szóló csacsogásokkal hamar végeztek, egy gyors fordulattal a közeli hónapokban megjelent irodalmi lapok publikációi kerültek terítékre: versekről, novellákról, a szerzőkről, szerkesztőségi értesülésekről kezdtek beszélni. Ez meglepett: kik ezek a nők? Ráadásul élvezkedő, bennfentes stílusban, olyan szavakat is használva, melyek a kritikai rovatokban szoktak előbukkanni – s melyekről ma sem tudom pontosan, mit is jelentenek. Tanárnők? Újságírók? Netán valamiféle kolleginák, akiket esetleg illene még ismernem is? Fogaid egyhangú őrlése közben te ugyan szótlanul, de dicsérőleg és buzdítólag bólogtál, egy-egy különösen figyelemreméltónak ítélt megfogalmazást elfoglalt mutatóujjad helyett, a kissé megemelt szalonnázó kés megrezgetésével nyugtáztál. A pici zavar múltával kezdtem jól érezni magam: lassan átmelegedtem, tömtem a hasam, általam ismert vizeken hajóztunk, és mi tagadás, könnyű bódulatba ejtett a beszívott nőillat. Már fröccsöztünk, a nők maradtak a pálinkájuknál, mikor egy pillanatra csend támadt, és akkor te, tökéletesen természetes hangszúllyal azt mondtad: „megkérhatod őket”. Bizonyára nagyon buta pofával nézhettem rátok, de mintha semmi meglepő nem hangzott volna el, a két nő is, az előző fecsegésből maradt kis mosollyal, de tökéletesen semleges arccal fogadták. Valami kacarászásfélét vártam, „jaj, ne hülyéskedj már!”, vagy valami ilyesmit, még akkor is, ha valóban leghőbb vágyuk, hogy velem, hármásban, a házastársi széles ágyba másszanak. Az volt az érzésem, valami begyakorolt játékotok ez: ha én erre lelkesedést mutatok, egy pillanat alatt begerjedek, és habzani kezd a szám, reszkető kézzel gombolgatni kezdem az ingem, akko-

rát röhögtek, hogy felébred a fél kertváros. „Én mindenesetre...” – mondtad, „végigdöglök kicsit a díványon”, és átmentél a konyhába. Maradtunk hármásban. Bevallom, a könnyed és vidám, de polgári keretek közt zajló társalgás közben gyakran néztem suttyomban a lenge hálóingek alá, a kellő fantáziával kiegészített látvány emelte a mondhatni szokványos szakmai fecsegést a művészetek körüli bohém magaslatokra. Hogy szépek voltak-e? Hát... nem afféle csinált modellszépségek, de formáikat őrző, ápolt nők, amilyeneket minden valamirevaló vállalat adminisztrációjából, kórházi osztályról össze lehet szedni ugyan, de... Azt hiszem, az lehetett a baj, hogy úgy veled egykorúak, tehát nálam három-négy évvel idősebbek lehettek, és akkoriban még számomra az ilyen korú nők egy más, egy előre mondott „kezcisókolommal” elintézett korosztályhoz tartoztak... Ha valami apró, de biztató gesztust tesznek, ki tudja...?, de csak üldögéltek azzal az átkozott semmitmondó mosollyal az arcukon... vagy legalább te lendítettél volna egyet a dolgon... Mentem utánad a konyhába. „Idefigyelj...” habogtam. Te, már lerúgva sáros talpú cipődet, összekuporodva feküdtél a díványon, azon ügyeskedtél, hogy az ágytakarót valahogy magadra húzd, aztán megtalálva a helyed csak annyit mondtál: „Ha nem, hát nem... pedig aranyos kislányok ezek.” Toporogtam egy darabig, és egyszer csak leoltották a szobai villanyt. Már nem volt visszaút a konyhából. Vagy ki tudja... talán éppen a jótékony sötétség...? Leültem egy támla nélküli konyhaszékre, hátamat a falnak vetve próbáltam, meg-megbillenő fejjel legalább szundikálni... jó nagy helyiség volt ez a konyha, még a szobánál is tágasabb, bizonyára nagy őszi befőzések vagy akár disznótor lebonyolítására is alkalmasnak épített... két bicikli is állt az egyik fal mellett... aztán úgy hajnaltájban, mikor már átderengett az ablaküvegen a fény, úgy gondoltam, elindult már a reggeli villamosjárat, kiosontam a házból.

„Szegény édesanyám egész életét elkísérte valami rossznyavalya, valami istenverése: nem túlságosan gyakran, kéthavonta, negyedévente, felzokogott álmában, nyüsztített, kapart, sikongatott, néha olyan patáliát csinált, hogy az öcsémmel még mi is felébredtünk a szomszéd szobában. Amikor kezdődött a cirkusz, apám elsőként felkapcsolta a lehető összes villanyt, aztán igyekezett minél gyorsabban felébreszteni, kirángatni ebből a szinte eszméletvesztéses állapotból, úgy rázta szegényt, mint Krisztus a vargát, mikor aztán felébredt végre, felültette, megittatta, beszélt hozzá... lassan megnyugodott. Mentek persze orvoshoz, azt mondták, epilepszia, még valami bogyót is írtak fel neki, de az csak annyit ért, mint halottnak a csók. Csak apám halála után mondta el nekem – nyilván, hogy rajta kívül valaki élő mégiscsak tudja: egy kislány kora óta vissza-visszatérő, szörnyeteg álmot kínozza. Amikor elmesélte, engem is kivert a hideg verejték, pedig én igazán az ilyeneken szoktam a legnagyobbakat röhögni, tényleg: a hátamon csorgott a hideg verejték. Anyám, tudod, falun született, inkább afféle tanyabokorban, ott is élt úgy tizennégy-tizenöt éves koráig, akkor került fel, az apja dolgai miatt, egyenesen Budapestre... Te! Mondhatom, egy regény az élete! A háború előtt, alatt és utáni akkora kanyarok... szörnyűséges kanyarok... olyan, szinte hihetetlen lelki és fizikai megpróbáltatások, ami nem csak veled, de az egész családdal megesett... na, meg a tanyarossebben maradt rokonsággal... mi, a mi *nyavalyás nemzedékünk* már a felébe simán beledöglene. Szóval... kész regény az élete, egy *igazi regény*, csak meg kéne írni... ha nem lennék annyira *robadtul lusta*, vagy inkább, ha sikerülne elhitetni magammal, hogy ez mindenél fontosabb, hogy *életveszélyesen fontos*...”

Állj, állj, jó barát! Itt most meg kellene állnunk, és kicsinyég elidőzni...

„...igazad van, persze, itt most nem rólam, hanem szegény édesanyámról van szó... Alapjában véve egyszerű lélek volt. Egyszerű, egészséges. Csak azért nem mondhatom, hogy bátor, mert olyan természetesen vette az élet dolgait, mint, mondjuk, egy tölgyfa... Közhely, hogy az ellentétek vonzzák egymást, közhely, de itt igaz: az apám hozzá képest egy hisztérikus zsarnok...”

Igen... mikor egyszer vagy húsz éve elmondtad, hogyan keveredtél a Szovjetunióba, egy nagyobb társaságban, nyilván a miheztartás végett szükségesnek érezted elmondani, említettél apád szerepét. Nem vettek fel a pesti egyetemre, „helyhiány miatt”, ahogy ez a nem káder fiatalok esetében akkoriban bejáratott formula volt, és akkor valahogy tudomásodra jutott, hogy van egy üres hely egy szovjet egyetemen, nem Moszkvában, nem is Leningrádban, hanem valamelyik vidéki, persze az ottani viszonyoknak megfelelően egy többmillió, de mégiscsak a franckarika háta mögötti városban, még hozzá egy elég faramucin hangzó szakon – élelmiszergépészeti?, valami ilyesmi szakon –, s mivel a kinyaltseggű elvtárscsemeték nem törték magukat utána, meg lehetett pályázni. Apád, aki halványan se volt lelkes híve a rendszernek, akkor azt mondta: ha ebben a világban csak így lehet szerezni diplomát, akkor így kell szerezni diplomát. És te mentél. Úgy húsz évvel ezelőtt, amikor ezt elmondtad, nem minősítetted apád magatartását... akkor, ott, abban az alkalmi társaságban blőd is lett volna... de nekem négy szemközt, mint élettörténeteidhez érintőlegesen tartozó személyről, apádról is esett szó, de effélét soha nem mondtál. Csak most mered vádolni, hogy már halott? Vagy így, lassan ötven felé, mikor már visszafordíthatatlanná merevültek a dolgok, most kezdéd bánni, hogy hallgattál rá?

„...persze, csak anyámhoz képest! Mert a fater is, a maga módján... egyet még képes volt nyelni, de aztán csak kibukott belőle a nyakasság... meg is fizette az árát... hosszú, nagy taktikázásokra, mint az időnként átvedlő elvtársi nyüzügek, hát erre képtelen volt... egyébként, nem tudom, megfigyelted-e, *a bonyolult lelkek legtöbbször gyávák.*”

Továbbra is hideg farkasszemekkel nézlek, ne is reméld, hogy tekintetemben megjelenik valamilyen elismerés vagy akár csodálat. Ahogy megjelent azokban a régi időkben. Hogy magamnál érettebbnek, mélyebben szántó gondolkodásúnak, műveltebbnek, férfiasabbnak, szellemesebbnek, összességében tehetségesebbnek tartottalak, és kapaszkodtam beléd, és fizettem érte ragaszkodással és bizony csodálatommal, azok az idők elmúltak. Nem mintha ismeretségünk húsz éve alatt sikerült volna alapvető adottságaimat megsokszorozva akkorát nőnöm, hogy most már én nézhetek lefelé rád, nem, nem lettem nagyobb, de olvasottabb feltétlenül: *a bonyolult lelkek legtöbbször gyávák*, ez bizony lopomány. Valamelyik hivatásos aranyköpőtől való, alighanem francia, talán Valéry... Rey? Fél napomba telne, de megtalálnám az eredetét. Már első, még gépiratban olvasott írásaidban is feltűnt, hogy képes vagy olyan pontos, tökéletes mondatokat fogalmazni, melyekben egyetlen szót sem lehet megváltoztatni, szinte axióma szintű mondatokat – kiváltva ezekkel elismerésemet, sőt, mi tagadás: irigységemet –, úgy éreztem, egy idő után újraolvasva, hogy az én írásaimban rengeteg a lötyögés, az esetlegesség, minden túlbeszélt és hadaró. Lehetséges, hogy ezek a nagyszerű mondataid, ha szó szerint nem is, mint ez a *bonyolult lelkek*, de szellemüket tekintve szintén lopományok voltak? Végül is mindegy: bizonyos iskolázottságot jeleztek, ami filozófiájával toronymagasan felette állt az én, az adott történettel kézen fogva járó elmélkedéseimnek.

És: maguktól értetődően csatangoltak az emberi lét, az emberi kapcsolatok olyan területein, melyek akkor még az én látóteremben még meg se jelentek. Ha már előkerült,

jellemző példaként felhozhatom furcsa barátnőidnél tett látogatásunkat. Azt hiszem, akárhogy viselkedtem volna is – beleértve a húsz év elteltével egyre jobban sajnálható, meg nem történt azon variációt is, hogy mégiscsak bemászok az aranyos kislányok ágyába –, csak kudarcot vallhattam volna. Érettebb mivoltodat nemcsak a köztünk levő és akkor még jelentősnek tűnő korkülönbségben láttam, hanem jobbra abban, hogy élhettél külföldön – öt év nagy idő –, és épp az orosz élet és kultúra, a mienkénél nagyobb léptékű hatásában. Díjaznom kellett azt is, hogy érezhetően nem vadásztál a mindennapokban ritkán megmutatkozó élethelyzetekre, nem tekert kisujja köré a különösség, s ha a mondandód logikájából elő is került, hangod természetes és tárgyilagos maradt – nem úgy, mint az azóta sajtóságos nemzetközi hírnévre szert tevő, kitanultan dilettáns barátunknál, aki titokzatoskodó selypegővé, lúdtalpas sutyorgóvá, önvizsgálatnak álcázott büszkélkedővé tett a felismerés, hogy homoszexuális vonzalmai is vannak... emlékszel? Egyszer vagy egy oldalnyit felolvastál úgynevezett művészi önvallomásból, hangsúlyaiddal megfelelő helyükre téve az álságos szavakat, könnyünk csorgott a röhögéstől...

Szokásunkat, hogy elolvassuk egymás írásait, és fecsegünk egyet róluk, megőriztük az után is, hogy lassan, rendszertelenül, szétszóratva kezdtek megjelenni különféle helyeken. Vesébe látó kritikusom voltál: észrevettél minden túlzásba esett jelzöt, fogalmazásbéli maszatolást, az öncenzúra általam alig észlelt fekete lyukait, talán még azt is, mikor álltam fel írás közben, és mentem ki pisilni. Gyakran kerültem ki ezekből a beszélgetésekből afféle lelombozott állapotban, de be kellett látnom, csaknem mindig igazad volt. Akkoriban nem tűnt fel, talán mert sebeim nyalogatásával voltam elfoglalva, csak jó évtized múltán – addigra szoros barátságunk már csak emlékeink romjaiban – mi mindent mondtál, csak úgy, lazán elpötytyentve, az írás technikai megoldásainak lehetőségeiről... Miket jóformán csak a hosszú idejű gyakorlás taníthat – te a kisujjadból ráztad ki... Szóval... komoly adósod vagyok.

Bár feltűnt, de nem emlékszem, hogy lázadtam volna ellene: ezek a – szükséges mennyiségű vodkával vagy pálinkával kísért – „műhelybeszélgetések” meglehetősen egyoldalúak voltak. Ha valamelyik te írásod került terítékre, nemigen engedted, hogy kibontakozzak, hogy beleéljem magam a hivatásos kritikus, a bölcs tanítómester pozíciójába, hogy hozzád hasonlóan metszően pontos, szükséges esetben gunyoros megállapításokat tehessek... „Igazad lehet...”, mondtad néhány nehézkesen bevezető, még mekegő mondatom után, „ez csak afféle kísérlet, első megfogalmazás...” Tulajdonképpen soha nem engedted eljutnom oda, még a magamnak való megfogalmazásig se, miért van az, hogy ennyi személyedből fakadó kiválóságod elismerése dacára írásaid nem lelkesítenek. Igazából még fel se hevítenek. Vagy tucatnyi jó mondásodra a mai napig emlékszem, írásaid másnapra már kipárolognak belőlem. Másnapra már alig emlékszem belőlük valamire is. Lehet ekkora szakadék, alkotó és szülőtte között? Vagy én értékelek valamit, de piszok rosszul? Papírra vetett szövegeid magányos olvasása közben miért nem érzem, hogy ott lennél velem? Vagy bennem van valami álnokság: ha nem vetül rám személyes varázsod, azonnal fel mer bátorodni az irigység?

„Szegény édesanyám úgy hat-nyolc éves lehetett, amikor úgy egy télies estén... akkoriban még összejártak az emberek, a nagycsalád, a szomszédok, talán kukoricafosztás vagy efféle lehetett, valaki elkezdett mesélni egy történetet... ezekben a kisközösségekben, tudod, akkoriban még mindig akadt egy mesélő, egy jó svádájú valaki, lehet, hogy

félanalfabéta, de még igazi író... akkoriban még nem a tévét bámulta a nép, jól elvult a maga baromságaival... egy asszonyról, aki kapta magát, és meghalt. Annak módja és rendje szerint felravatalozták, megsiratták, eltemették. Másnapra, harmadnapra rá a csósz, egy olyan kicsit ütődött forma ember, furcsa hangokat hallott a temető melletti mezőn. Nem tudott rájönni, mi lehet az, nem hallott ilyet még, se állattól, se embertől, mi lehet az a tompa, mégis sikoltásszerű hang... hát, ahogy ottan figyelgetett, egyszer csak egy jéghideg kéz simított végig a homlokán... úgy megijedt, hogy futásnak eredt, és meg se állt a kocsmáig. Ott aztán elmondta, mi történt, de kinevették, azt mondták, már részeg volt akkor is... de a csósz csak erősködött, esküdözött mindenre. Néhány kocsmai fenelegény azt mondta erre, na, nézzük meg mi az, de ha nem találunk semmit, hát megnézheti magát, öreg. Mire kiértek a mezőre, már szépen besötétedett. Füleltek, de nem hallottak semmit, már épp azon voltak, hogy elagyabugyálják az ütődött csószot, amikor az egyik tényleg hallott valami sikoltásszerű hangot, de csak olyan halkán, mintha a füle mellett sóhajtott volna valaki. Mentek a hang után, és a temetőben találták magukat. Épp a minap eltemetett asszony sírhantjánál. Mivel ottan más élő lélek nem akadt, csak rájöttek, hogy a föld alól kiáltozik valaki. Sikoltozik, dörömböl... Mikor erre rájöttek, ebben a szempillantásban teljesen besötétedett, az orrukig nem láttak, úgyhogy, amikor ijedtükben futni kezdtek vissza a kocsmába, mindegyik jól összehörte magát.

Ne haragudj, hogy ilyen részletezően mesélem el a dolgot... de ezt *így kell* mesélni. Édesanyám is így mondta el nekem, csak így folyhatott hátamon a hideg verejték... és csak így érthető meg, hogy..."

A jelenlétünkkel kitüntetett vendéglátói egység túlsó végében, összetolt asztalok mellett söröző férfitársaságban ekkor történt valami: szaggatott, hörgő ordítások, felborult szék csattanása, valami üveg törik. Két pincér is odarohan, emelt hangon, keresztnevkön szólítva a résztvevőket – jól van, ismerős banda ez, nem a balhéért jöttek –, hamar el is csitul a ribillió. Amint kissé oldalra hajolok, hogy a barátom válla fölött odalássak, szemem mintha üvegből volna, csak elmosódott képet ad, annyira beledermedt a két-arasznyira levő arc bámulásába. Ő is hátrafordul, majd egy nagy sóhajjal vissza: „úgy látszik, a bunkóság most beérte hangerővel...”, bal kézzel az asztal lapján türelmetlenül zongorázva várja a meséhez szükséges hangulat visszatértét: a történet, talán a legkényesebb ponton, kétségtelenül szétszakított.

Aztán eljött az az idő is, mikor a már nyomtatásban megjelent irományainkat felmarkolva beállítottunk valamelyik kiadóhoz... hogy közben született-e létezésünkről párthatározat, vagy csak az idő darálógépe alakította így, a fene tudja, de kezdtek megjelenetni még vékonyka köteteink. Ha nem is az első közt, de az enyém is: az emberek közötti, akkor érzett fontossági sorrend szerint a harmadik példányt neked dedikáltam. Majd összetörted a csontomat, úgy megölelgettél. A tiedre viszont rendesen ráültek. Mondtak ezt-azt, hitegettek, húzták az időt, mint a rétestészta... az okát – abban az időben természetes módon – politikai indítékban kerestük. Valaki azt mondta, most fizeted pofázásaid árát... Jaj, nem tudom, emlékszel-e rá: valamikor, még embriókorunkban, a Fiatal Művészek Klubjában – lásd: a Fiatal Fűrészekben – az asztalunkhoz somfordált egy pofa – mondhatnám a nevét, pontosan emlékszem rá, hogy kicsoda, ma már nagy ember –, és nyilván kegyeidet keresve bizalmasan azt sutyorogta: vigyázz X-re – erre a névre is pontosan emlékszem, kimondhatnám, de minek? –, mert az egy besü-

gó... mire te: „hadd dolgozzon a jóember... mikor mindnyájunkról lesz vagy másfél méter kartoték, azt hiszed, elolvassa majd valaki? Vagy azt hiszed, majd a következő forradalom alkalmával majd csak azt lövik agyon az utcán, akiről rondákat firkáltak össze ezek a pöcsök?” Briliáns! Ilyenekért csodáltalak! A hatvanas évek végén a „következő forradalomról” beszélni...! Amikor már menetelt a Munkásörtség, abban a szép, melóskék egyenruhájában... nyakukban az oroszoktól levetett, Moszkva alól Berlinig hurcolt dobtáras davajgitárral... csapják a talpukat a betonhoz, s közben azt éneklük acélosan: „munkásörnek egy baja... hogy nincs három élete”... a nagy, nemcsak politikai, de filozófiai felismerések csapata ez a mi kedves Munkásörségünk!

Ilyenekkel ijesztgetni vagy inkább már csak bosszantani az elvtársakat, annak meg kell fizetni az árát, beláthatod. Vagy négy évet elszarakodtak a könyveddel, s bár mondhatjuk, egy remekműnek mit árthat négy év... de addigra már megszűnt az érdekessége annak, hogy jó, egy új írónemzedék! Hogy akármilyen baromságot össze lehet firkálni róla, pár év múlva már úgyse érdekes. Egy lassan már megtelő gödörbe pottyant a könyved, már puffanása se hallatszott. És e négy év alatt foszlott szét barátságunk. Egyre ritkábban találkoztunk... igaz, nemcsak egymással: az első könyvek megjelenése után szétdurant az a nagy nemzedéki összetartozás... szükségszerű és érthető okokból... olyan volt, mintha egy asztalon álló vizeskorsó, amely anélkül, hogy bárki csak hozzá is ért volna, egyszercsak megpattan, és a láthatatlan belső feszültség körömnymi darabokra szórja szét... már nem ülhetett bárki akármely társaság asztalához... gyilkoló megjegyzések, lebiggyedő ajkak, undorodó mosolyok jelentek meg... szükségszerű és érthető okokból: a középszerűség türelmetlen karriervágyában a zsigerekből tör fel az agresszivitás. Kezdünk elmaradozni innen is meg onnan is... már meg kellett beszélünk, ha találkozni akartunk. És te egyre ritkábban akartál. Gondoltam: várod a könyvedet. Hogy újra egyenlő súlyúak legyünk. Egy idő múltán, amikor esték táján hívogattalak, mindíg Irina vette fel a kagylót.

Irina: egyszer találkoztam vele, egyszer hoztad el magaddal. Talán a Fészek Klubba, még irodalmárcsecsemő korunkban, ahol is úgy ötünk-hatunkat bemutattak az olvasó nagyközönségnek – úgy ötünk-hatunk rokonainak és baráti körének. A hivatalos szeánsz után ott maradtunk vagy éjfélig, ittunk, fecsegtünk, jó volt. Irina magas – még lapos sarkú cipőben is veled egy magasságú –, sudár termetű lány volt, de nem afféle deszka: nagyon is szemrevaló keblek feszültek a kicsit megmosolyogtató, tanító néni fehér blúza alatt. Már akkor is folyamatosan beszélt magyarul, furcsa, öblögetős, oroszos akcentussal, fikarcnyit sem érződött rajta, hogy idegen környezetben érezve magát gátlásos volna, csak néha akadt meg egy-egy szót keresve, s amikor valaki kiségitette, felkaccant, milyen buta is ő, hogy ez az egyszerű szó nem jutott az eszébe. Jól állt neki a nevetés: arcán kis gödröcskék nyíltak. Szőkésvörös derengésű gesztenyeszín haj, világos, nem afféle vizenyős kék, inkább zöldes árnyalatú szemek – diplomáddal együtt hoztad magaddal, mondhatni, a nagy semmire: szüleidnél laktatok jó néhány évig még, de hát világos: nagy pancser az olyan, aki egy ilyen szép lányt elpaccol. S hogy Irina el is jött a távoli és idegen Vengrijába feleségnek, abban bizonyára szerepet játszott az is, hogy egyik nagyapja magyar volt. Első világháborús orosz hadifogoly, aki aztán beállt vöröskatonának, megnősült, letelepedett, sose jött haza. Aranyos volt, ahogy Irina az ő „Bjelá gyéduskájáról” beszélt, bár sok emléke nem maradt róla, négyéves lehetett, amikor gyéduska viszonylag korán meghalt: nos, igen, az első világháború mézárszék frontjai

után még egy polgárháború talán a korábbinál is kíméletlenebb frontjait megjárni nem a hosszú élet titka.

Még nem vagy otthon, vidékre, külföldre kellett utaznod, mondta minden esetben Irina, s afféle jóasszonyos diplomáciai megfontolásból, nehogy azt higgyem, ő lenne az oka eltűnésednek, minden alkalommal elmondta: kineveztek – valami részlegfőmérnöknek vagy ilyesminek –, rengeteg a dolgod, valami új technológiát állítanak be, és te vagy a főmicsoda... borzasztó felelősség... levezetésnek kicsit elfecsegtünk még, tegeződve, ahogy az a Fészekben spontán kialakult... A tizedik eset után úgy gondoltam, már rajta a sor, majd hívsz, ha lesz idő... és ha akarsz.

Kicsit sajnáltam, hogy így alakult, de hát rándíthattam a vállamon: addigra lettek új barátaim. A szét pattant vizeskorsó egyes darabjai egymás mellé pottyantak – talán még valamilyen rajzolatot is kiadtak. Már nem próbálkoztok, önjelölt akarnokok – igaz: valószínűleg mégiscsak kiokumláltak egy párthatározatot, mely szerint a „fiatal” jelzővel a pálya szélére szorították a társaságot –, de a „hivatalosok” nagy részénél eredetibb hangvételő, már igazabb szavakkal írók. Őket nem kellett csodálnom, csak úgy voltunk, afféle testvéri létezésstudattal erősítettük egymást. Apropos párthatározat: nem is olyan sokára születik majd egy újabb: „Eltársak, orrba-szájba nyomni a neoavantgárdot!” Érthető: azok nem populisták, nacionalisták, álnaivok, kocsmai kötözködők, legfeljebb elviccelődnek a dolgokon, ahogy az elvtársak is szoktak maguk között. Figyeltem, írsz-e még: néha egy-egy pötty az *ÉS*-ben, aztán már az sem. Egyszer valahol szó került rólad, és valaki – az ő nevét is kimondhatnám, de minék? – azt mondta, tudomása szerint egy ultrabalos csoporthoz csatlakoztál – tudtam, nem igaz, képtelenség, a ki nem mondott nevű, baráti kritikusaiktól majd a „nyelvi lelemények mestere” állandó jelzőt kiérdemlő mószeroló csak mószerolni akart, mégis, valahogy elkedvetlenített.

Aztán csak megjelent a könyved: valami könyvheti broszúrában láttam, hogy megjelent. Vártam, hogy megcsörrenjen a telefon. Hogy mikor és hol adod át a nekem dedikált példányt – mikor és hol ölelgethetek vissza. De nem csörrent meg. Bosszúból nem vettem meg. Így hát, bár a kötetbe gyűjtött írások nagy részét folyóiratokban olvashattam, de egyben az egészet nem... azt gondoltam: na, mindegy, akkor ennek a barátság-nak itt a vége, fuss el véle. Aztán úgy fél év múlva, benn jártam a *Kortársnál*... ezt azért el kell mondanom neked...

„...na, akkor a vérvő orrú legények, miután ittak egyet az ijedségre, ugrasztották a papot. Vitték volna úgy ingbe-glóriába, de a plébános úr ragaszkodott a miseruhához, az oltár előtti szent kereszthez, a szenteltvízhez meg a füstölőhöz, sejtette, hogy magával a Sátánnal kell megvívnia... a legények meg ásót kerítettek, csákányt, kötelet... lámpásokat, fáklyát, aztán megindultak a temető felé. Igen ám, de a nagy ribillióra felébredtek a népek, ment a fél falu velük. Ahogy aztán szórni kezdték a sírról lefelé a földet, egyre hangosabb lett a sikoltozás, a népek nem győzték hányni magukra a keresztet. Mikor aztán kiemelték a koporsót, és felfeszítették a fedelét, kiderült, hogy a szegény asszonyt bizony élve temették el! Felült, de Nagyrústen! micsoda állapotban! Mind a két keze csontig volt rágva, a haja teljesen megőszült, a szemei úgy világítottak, mint a töklámpás! Amikor a plébános úr megszórt szenteltvízzel, sikított egy akkora, hogy a harmadik faluban is meghallották, aztán visszahanyatlott a koporsóba, és meghalt igazán.”

...elkapott a kritikai rovatvezető, kezembe nyomta a könyvedet, azt mondta, már sokaknak ajánlgatta, de valahogy senki se akar írni róla... ami tulajdonképpen méltányta-

lan lenne, mert hát annyi szarról írtak... abszolút jóindulattal mondta, amúgy tényleg egy jóindulatú faszi... nem az a fajta, amelyik kéjeleg, ha valakit herélnek... tudja, hogy mi barátok vagyunk, próbáljak írni róla valamit, akármit... Akkor nekiültem, és úgy a könyv vége felé bepattant valami: nem tudom, emlékszel-e rá, volt a postának olyan szolgáltatása, hogyha feltárcsáztál egy telefonszámot, akkor bejött egy bűgás, a normál „a” hang... biztos szükség volt rá, zenészeknek, zongorahangolóknak... akkor még nem voltak ügyes kis elektromos kütyük... kétjegyű szám volt, mint a rendőr-mentő-tűzoltó, tehát nem került pénzbe, gyerekkoromban gyakran feltárcsáztam... nyilván elbűvölt, hogy szinte végtelenül jön az á-á-á-á-á-á... Szóval, az volt az érzésem, hogy mielőtt leülsz írni, mindig feltárcsázod ezt a normál „á”-hangot... bemosakodsz, felveszed az ünnepi íróruhát, hallgatod egy darabig az alaphangot... Te ennél az életben százszor színesebb vagy, miért gondolod, hogy írni így kell? Dam, dam, dam-dam, gyűrni az ipart agyonfegyelmезetten... Jó, jó: mondhatjuk, hogy tulajdonképpen ilyen az egész klasszikusnak nevezhető prózairodalom, de azóta... ebbe most nem akarok belemenni... Szóval: úgy éreztem, mindezt baráti kötelességem elmondani Neked... ennyivel tartozom, ha már nem is tartunk „munkamegbeszéléseket” – és valószínűleg nem is tartunk soha többé –, akkor le kell írjam, bizonyára a kezvedbe kerül mint a könyvedről szóló egyik kritika... Eltotojáztam vele vagy egy hónapot: lehet, hogy nincs igazam – végül is, ha nem is afféle izgágán modernkedő, azért méltányolandó, hagyományos, de sajátos stílus... mások talán nem érzik fűrészpörizűnek – ha meg igazam volna, hát mit érsz vele? Miért épp nekem kellene...? Ráadásul: nagy az esélye, hogy kivételes stílusérzékeddel mindezt magad is tudod, előbb tudtad, mint én... ezért nem engedted, hogy kivesézzelek... Végül persze nem írtam le semmit. Talán mert igazából lusta vagyok. Vagy kicsinyes: miért tegyem boldoggá – az idejétmúlt hagyományok ellenében valamiféle modernséget követelve – azokat a hátsó lépcsőházi fecsegőket, akik – miután nagy hangon végigördítözték a várost, hogy ők bizony paradigmát váltottak – most feljogosítva érzik magukat, hogy egy óvodás korú önismerete és önfegyelme nélkül öntsenek ránk bármit, ami csak úgy zsenijükből kijön?

„Szegény édesanyámra ez a történet olyan rettenetes erővel hatott, hogy attól kezdve, legalábbis ő így állította, időnként azt álmodta, hogy őt is élve temették el... Iszonyú lehet, még *rémálomnak is iszonyú!* Nem is tudom, hogyan lehet élni egy ilyen rémmel... lehet, hogy én az első ilyen után nem mertem volna többé még csak lehunyni se a szemem. De gondold el: hat-nyolc éves vagy, még tiszta lelkű, még mindent elhiszel... úgy szívsz fel minden élményt, mint a szivacs, és akkor egy sötét hodályban, csak a mestergerendára akasztott petróleumlámpa gyenge, imbolgó fénye világít... a szél huhog a kéménykürtőben, egerek motoszkálnak a szalma közt... akihez hozzábújsz, azon is érzed, hogy minden ízében reszket... és akkor képzelj el egy zseniális színészt, aki kísérteties átéléssel eleveníti meg a legapróbb részleteket is...”

Könyved megjelenése után, a mi időszámításunk szerint nem is sokára, úgy röpké év múlva találkoztunk, nem tudom, emlékszel-e, valami nem is irodalmi közélettel kapcsolatos fogadáson: tányérokkal a kezünkben, zselés szendvicseket eszegetve beszélgettünk. Az elpukkant négy-öt év alatt kicsit meghíztál, vagy csak megpofásodtál, de a legnagyobb változás – ami miatt az első pillantásra meg se ismertelek: öltönyt viseltél, fehér inget, nyakkendőt, talán akkor láttalak először a rondavörös, kinyúlt pulóvered nélkül. Úgy éreztem, megörültél nekem, de valahogy merevvé, hivataloskodóvá lettél: semmi

a régi hangból... nem vágta hátba, nem mondtad, hogy „na, gyere tökök, erre iszunk egyet!”, mire én, bár a nyelvemen volt, nem kezdtem el élcelődni, hogy „na, kihíztad azt a bűdös pulóveredet?”. Amolyan tapogatózó beszélgetés folyt: „Jól vagytok?” „Jól.” „Megnősültem én is.” „Nocsak!” „És született egy fiam.” „Hohó! Nekem meg egy lányom!” „Majd összehozzuk őket.” „Naná!” Mire én, a megszületett leánygyermek kapcsán logikusan: „Irina?” „Megvan” – mondtad szárazon.

Szárazon és a témát berekesztően, mint mindig. Irinának a Fészek Klubban való megjelenése után néhányszor – minden hátsó szándék nélkül, csak afféle pajtáskodásból – rákérdeztem, mi van vele, és mindig ezt a száraz, elutasító választ kaptam. Cseppecskét bosszantott: mintha egy pletykás vénasszony volnék, aki hízelkedve ki akarja csikarni családi titkait. Egyetlen egyszer mondtál fél mondattal többet – akkor még a szüleidnél laktatok –, egy gonoszkodó fintorral együtt kicsúszott a szádon: „Apám többre tartja, mint engem.” Többé nem kérdeztem rá Irinára. Lehetséges, hogy – ha tudat alatt is – pletykás vénasszony módjára azt szerettem volna tudni, hogy mit szól az ifjú asszony, hogy te időnként, szinte egész hétvégére eltűnve, irodalmárkodás címén ámokfutásokat rendezel. Az elszólásból megtudtam, bizony adódnak belőle konfliktusok, ha kimondottan nem is Irina és te közted. Az orosz nők türelmesebbek, megértőbbek a férfakkal? Hm? Egy alkalommal újra az eszembe villant ez a félmondat: téged keresve, Irinával elfecserészve kicsit a telefonon – bár akcentusán érződött, ha már nem is olyan mulatságos módon, mint anno a Fészek Klubban, hogy nem ez az anyanyelve, de már nyelvtani hibák nélkül, mondhatni kifogástalanul beszélt magyarul, talán már magyarul is gondolkodott? –, és valamire akkor azt mondta, hogy neki az „ellenszenves”. Megütötte a fülem, és a kagylót letéve elmorfondíroztam a dolgon: a mai, született magyarok már alig használják, talán már nem is ismerik ezt a – „rokonszenves” párjával pedig kiválóan hangulatos és találó – szót, még a diplomások se, helyette – különösen a hölgyek tudják bájoskodva elnyafogni: „Jaj, ez nekem annyira nem szimpatikus!” Irina tehát olvas. Klasszikus magyar irodalmat is. Bizonyára úgy határozott – ha már az élet így alakította sorsát –, tökéletesen, gyökerei, hangulata és árnyalatai mélységéig megtanulja ezt a nyelvet. Kemény, határozott személyiség az ilyen. Nem akárki. Egy fedél alatt élve apádnak sem lehetett nehéz erre a felismerésre jutnia. És diplomával a zsebében a csak erre-arra csapongó, tingli-tanglit járó fiával szemben megfogalmazhatta véleményét.

Ez a véletlen találkozásunk, bár egy fogadás hangulatához híven, de mégis kurtánfurcsán zárult: megkérdezted, a telefonszámom a régi-e, mondtam: igen, „majd felhívlak”. És tényleg fel is hívtál. Úgy két-három évre rá. Addigra megváltozott a telefonszámom, és te a titkárnóddal kajtattad ki az újat. Akkor mentünk el először egy ifjúságunkat idéző, nosztalgikus kirándulásra.

Te határozta meg az útvonalat – tehetted, mert minden ceppet te fizettél. Előfordult, hogy – az én anyagi viszonyaimban nem is keveset – félhavi fizetéseket perkáltál le, mert olyan hangulatod támadt, vacsorázunk egy flancos étteremben, olyanban, ahová ifjúkorunkban még az üvegablakon át se mertünk bepillantani, s majd főúrián bezabálva ballagtunk át valamelyik bűdös kiskocsmába. Gesztusodban, ahogy leraktad a pénzeket az asztalra, nem éreztem kivagyiságot, nekem szóló üzenetet, lássam, te ezt is megtehetted. De annyit talán mégis: aki fizet, az rendeli a zenét. Tehát Irináról egy szó se. Egy alkalommal mégiscsak valamennyi, áttételesen: „született még egy lányom”. De a gyere-

kekről se több, nincs fényképmutogatás, jópofa gyerekcsaj történetek. Hasonlóan tiltott téma a munkád. Milyen beosztásban, mi a fenét csinálsz valójában, sose került szóba. Egyszer véletlenül kezembe került egy Népszabadság, abban olvastam valamiféle kerekasztal-megbeszélésről, téma: „az ágazat helyzete” – bizonyára a béka segge alatt, de azért a töretlen optimizmus jegyében: „a fejlődés jelen szakaszában” –, te voltál az egyik résztvevő, még a fényképed is ki volt nyomtatva, durva raszterral amolyan igazolványkép, ebből gondoltam, már több lehetsz, mint holmi üzemi főmérnök, megindultál a karrier lejtőjén felfelé, s mivel mindez néhány nappal egyik találkozásunk előtt történt, rákérdeztem. A témát letiltó merevséggel csak annyit válaszoltál: – gunyoros, fanyar mosoly kíséretében, és mintha szemed sarkában elugrándozott volna néhány tikzerű rángás –, „hát igen... gőzerővel építjük a szocializmust”.

És nem beszélünk irodalom körüli témákról sem. Régi, közös dolgaink persze időnként óhatatlanul előkerültek, azon idők szereplői is, de mindig azokban a régi idejű, embrionális állapotokban. Hogy azóta mi dolgok történtek, ki tűnt fel, és ki tűnt el, erről egy szó sem, pedig az e körüli beszélgetések foszlányaiból úgy éreztem, nagyjából képből vagy, időnként csak kezembe veszel irodalmi folyóiratokat... jársz színházba és moziba, sokszorosan tájékozottabb vagy, mint ahogy az egy műszaki értelmiségihez illik. Például sose mondtad, hogy olvastál volna tőlem valamit, tetszett-e vagy... Pedig őszintén nem bántam volna egy valóban hozzáértő veszését, még ha abban a régi, kioktató, olykor gunyoros hangnemben történt volna is... bár olvashattam munkáimról kritikákat, de azok álcázott műnyelven nagyjából a hivatalos slágerlisták aznapi állásáról tudósítottak, többnyire olyanok voltak, hogy elegendő volt megnézni a cikk végén, ki írta... mások munkáiról, mások által írt kritikáknál ugyanígy...

De tulajdonképpen mindegy is. Változtatni bármin is, már úgyse tudunk: agyunk idegsejt állományából felhasználtunk annyit, amennyit, a többit meg már elpusztítottuk – marad a rutin. Ami mocorog még, az a vénasszonyi kíváncsiság: azt azért szerettem volna kibarkácsolni belőled: míg könyved megjelenésére vártál, amíg – munkahipotézisként mondjuk így: szabadszajúságod miatt – várnod kellett – Irinával folytatott telefoncsevegésekből egyértelműen kiderült –, döntöttél: vége az ifjúkori bohóságoknak, ideje komoly munkához látni. Csak azt szerettem volna megtudni, milyen érzésekkel vette kezébe a főmérnök úr a frissen nyomott könyv első példányát, melynek szerzőjeként az ő neve olvasható? Mert a friss könyvek nyomdaillata, a festék-, ragasztó- és papírszaga igazán kábító tud lenni, és ha címlapján ott áll az ember neve, felérhet egy morfiumkúrával. Hogy aludtál a következő éjjel? Izzadtál, és csikorgattad a fogad? Másnap összevesztél mindenkivel? Leittad magad, hogy kijózanodva visszahuppanhass a főmérnöki kerékvágásba? Vagy már csak egy magad iránti megbocsátó mosollyal betetted szekrényed azon fiókjába, ahol az ember mindenféle iratait, első áldozási emléklapját, érettségi tablóképét őrzi? És még: amikor elhatároztad, hogy komoly ember módjára karriert építesz, el kellett-e határoznod azt is, hogy ezután tartod a szád, semmi értelme az elvtársakat tulajdonképpen csak bosszantó kijelentésekkel szórakozni; vagy az iparban azért másképpen van, ott a teljesítmény számít elsősorban, és beleférnek az időnkénti – na, jó: maradjunk a realitásoknál, némi cinizmussal akár kétélűnek felfogható – megjegyzések?

„Szegény édesanyám egyszer összeszedett valami rohadt tüdőgyulladást... ez már apám halála után történt... különben jól tűrte az egyedüllétet. Persze, minden nap mentem hozzá, vittem húsleveskét, etettem, belekönyörögtem a gyógyszereket... mert

kórházba menni az istennek sem akart. Egy alkalommal, akkor már a *legmélyebb robadságból* lábaltgatott kifelé, látom: az éjjeliszekrényén tartóban gyertya, szép karikában az arany nyaklánc... Különleges lánc volt ez, rajta két-három centis feszület... az édesanyjától örökölte, aki állítólag szintén az anyjától, családjuk valahai jómódúságából maradt utolsó relikvia... és talán azért is különleges, mert a feszületen ott volt a corpus... de olyan finoman megmunkálva, hogyha megnézted nagyítóval, mert kicsinysége okán szabad szemmel nem is láthattad, megdöbbenve fedezhetted fel, a Krisztus fején levő töviskoszorú minden tövisét, a szöggel átvert tenyér ujjait... szóval nem afféle *vakulj paraszt féle préselt tömegszar*, hanem egy nagyon is finom, talán bravúrosan kivitelezett ötvösmunka, bizonyára régiségértéke is van... most a nagyobb lányom tulajdona... és ezt a láncot édesanyám évente csak két alkalommal vette fel: karácsonykor, az éjféli misére menet és húsvétkor, a feltámadást ünnepeelve. Egyedül ment, apámat hat lóval se lehetett volna elvontatni a templomba... kissrác koromban még engem is vitt magával, de amint nagyfiú, afféle bunkó kamasz lettem, már nem akartam vele menni... nem erőszakoskodott, nem haragudott érte. Szóval: látva az éjjeliszekrényre kikészített relikviákat, rögtön tudtam, hogy valami nagy dolognak nézek elébe... akkor kérte, húzzam le a rolót, gyújtsam meg a gyertyát, leültetett maga mellé az ágyra, és a kezemet fogva elmesélte azt a gyerekkori történetet... Jézus Mária! A felsőtétben, a vékonyan füstöl-gő gyertya fényében olyan volt az egész, mint valami operai nagyjelenet... ráadásul mindezt kicsit éneklő hangon adta elő... és maga a történet is: valóban a *hideg futkosott a hátamon...*”

A vacsorák után általában megittunk egy üveg valami jobbfajta bort, de aztán a kocsmákba vándorolva, néhány bemelegítő fröccs után a röviditalok ideje következett. Ifjúkorunkban szédületesen bírtad a piát, bárkit az asztal alá ittál – vezérkedő egyéniségedhez ez is hozzátartozott. És akármennyit ittál is, az eszednél maradtál: nem lettél elviselhetetlen fecsegő vagy röhejesen agresszív. Emlékszem, egy akkori versenytársad – még megvan a jóember, de akkora a mája, hogy egy terhes nő hozzá képest nádszál – egyszer azt mondta: hihetetlen pasas vagy, mintha kiképzést kaptál volna róla, hogyan kell nem lerészegedni. A kiskocsmákban, ahol kettő az egyhez arányban a javadra csusszantak le a féldeci vodkák, a magamon érzett már igencsak lelazult állapotban indítottam meg orvul titkaidat fürkésző ravasz keresztkérdéseimet: tökéletesen eredménytelenül. Fél szóval sem mondtál többet, mint színjózanul. Akkor jutott eszembe régi barátunk mondása, de némiképp módosítottam: mintha kiképzést kaptál volna róla, hogyan kell a titkosítottá tett dolgok titkait megőrizni.

Ezekben – a nálam már félrészeg állapotokban – egyetlen új elem bukkant elő, de az, mondhatni, minden alkalommal. Bosszantott, de már nem volt erőm tiltakozni ellene. Illetve: a tiltakozás kevés is lett volna, ki kellett volna mosnom az agyadat, hogy... Azokról a félrészegen elgurgulázott félmondataidról van szó, melyek szerint: „legalább te vitted valamire...”, vagy: „örülök, hogy legalább neked sikerült...” A néhány másodperc múlva bekövetkező kiütés előtti állapotomban már csak fogaim csikorgatására voltam képes, visszautni, hogy mi a bánatról beszélsz, seggfej... hát azt hiszed, hogy...? Takarodj az elvesztegetett zseniségeddel, takarodj előlem, mert megütlek!

Idefigyelj: te is pontosan tudod, hogy Magyarországon nem lehet csak írásból megélni – valamikor úri módon lehetett, de ma már nem. Még akkor se, ha valaki annyira szorgalmas tudna lenni, mint Mikszáth és Móricz együttvéve: le lehet ülni, papírt és ce-

ruzát fogva ki lehet számolni, lehetetlen... De hogy mégis lehet, abban ott kell lennie, szemérmesen nevezzük így: valamilyen tisztátalanságnak. Hogy mineműnek, mivel továbbra is Magyarországról van szó, nem kell lángésszel felismerni, sőt, még túlságosan megvakarni sem, hogy egyértelműen kiderüljön: politikai tisztátalanság. Ezért ez az egész „irodalmi életnek” nevezett hóbelevanc pontosan úgy működik, mint egy – nem is nagy – vállalat. Vannak benne felülről kinevezett főnökök, hűbéres kifestők, ügyeskedő beosztottak, protezsált hasznavehetetlenek. A kerék magától forog a tengelyén, ha beolajozzák gyorsabban, ha nem olajozzák, nyikorogva. Hogy sikeres-e vagy csődbe megy-e a vállalat, nem a tevékenységétől függ, hanem külső megítélésétől. Mivel az igazgatóság osztja a prémiumokat, a zseniségi támogatást – éppen úgy, mint a megtűrttség közönyét vagy a felmondólevelekkel járó tiltást –, az egyén számára hasznos, a siker bővületében élő közösség számára közömbös a tisztátalan eszközök használata. Különböző is: a játékszabályok adottak, mindenki számára felismerhetők és alkalmazhatók, az egyén nagyfokú szabad akaratától és – csak ebben a vonatkozásban jöhet elő – tehetségétől függ, milyen szerepet játszik el. Visszataszító az olyanok sopánkodása, akik nem hajlandók riszálni magukat. Lehet, kérem, harsányan röhögni, alkohalmámorba burkoltan váteszt játszani, lenézően mosolyogni, szabad besárgulva gyűlölködni: mindezek csupán a magát az „értelmiség” kategóriájába tartozónak érzett réteg szórakoztatását szolgáló viselkedésvariációk. Így van ez egy párthatározatokkal irányított, kultúrájában egyre sápatagabb arcú országban. Tehát: amikor azt mondom, hogy „legalább te vitted valamire”, egy naiv kívülállótól elfogadható enyhe elismerésnek, de a te szádból, mivel te pontosan tisztában vagy a gépezet működésével, a tankönyvekben leírt és az emléktáblák avatásán elpuffogatott nagy szavak ürességével, számomra azt jelenti: „Na, komám, azért te is beálltál a húsosfazék mellé bazsaligolni.” A legteltesebb mértékben figyelmen kívül hagyva önsajnálató narcizmusod, nem értem, miért kell engem megszegényíteni? Igen... olykor beálltam. Mi mást tehettem volna?

És ne hidd, hogy nem próbálkoztam vele én is, hogy valamilyen civil karriert – a te lehetőségeidhez képest persze csak karrierkét – csináljak. Hogy egyszer, majd... annak a biztonságában nekiülhessek, és... De két-három évnél tovább sohasem bírtam. Mikor már éppen beindult volna a verkli, egy nap arra ébredtem, nem bírom tovább, megfuladok, menekülnöm kell, ezek meg akarnak ölni. Mindenki csak nézett rám hülyén, mi a nyavalyáért tört rám a hiszti. Tudod... van otthon egy lakkozott fadobozkánk – távolkeleti jellegű díszítésekkel, bájos giccs, feleségem egyik nagynénjétől örököltük –, abban tartjuk a fizetésünket, abból veszünk ki, ha kell valamire, nos, amikor a fadobozka alján összejön valamennyi pénz – a jónépek ilyenkor új bútort vesznek vagy elutaznak valahová –, ilyenkor szokott rám törni a hiszti, ami már semmiféle józan belátással nem korlátozható, és hagyok csapot-papot a fenébe. Azzal szoktam poénkodni, hogy van, aki elissza a pénzt, más nőkre költi, van, aki ellóversenyezi... én előrom. Olyan ez, mint valamilyen születési rendellenesség: lehet kordában tartani, megtanulni élni vele, de kiirtani, semmissé tenni, azt nem. Szerencsémre a feleségem is valami ilyesminek fogja fel...

És végképp ne hidd, hogy ezek a lopott fél évek voltak életem legboldogabb időszakai! Egy nagy frászt! A két évvel korábban kényszerből félbehagyott dolgaimhoz visszatérni már nem lehetett: satnyáknak éreztem őket, már nem érdekelték, az idő folyamán egyszerűen elabortalódtak... a két év során leírt, majd jól felhasználhatónak gondolt

jegyzetek értelmetlenül és idegenül lebegtek valami tőlem távol álló semmiben... De a legelkeserítőbb mégiscsak ez volt: nem jöttek a mondatok! Keveregtek-kavarogtak, mint valami túlhevített gőz, ha leírtam bármelyiket is, kényszerűen és nagyon is esetlegesen lecsapódtak ugyan, de már párologtak is vissza... Nem jöttek maguktól, keményen, megmáshíthatatlanul és – mint a kegyelem legszebb pillanataiban – fényesen, ércezen, mint a trombiták hangja! Mire eljött az ideje, hogy valaki belülről diktálni kezdjen... mikor már nem kellett az előző napon írottakat átírni... mikor már kezdtem volna megérezni a kiválasztottságnak azt a furcsa... mámorító ízét... nagyjából letelt a fél év, és... Ezen fél évek alatt azért csak összejött ez-az, amikkel „mégiscsak vittem valamire” meg „legalább nekem sikerült”, de a bűdös, kibaszott életbe...!

„Szóval, ücsörögtünk a nagy operai díszletben, de a történet végeztével a nagyjelenet még nem fejeződött be: következett az én áriám. Rövidke, betompult basszushangon előadott betét. Anyám azt kívánta, hogy baloldali – ahol ugye a szívünk van – mutatóujjamat a feszületre helyezve esküdjek meg, hogy amikor meghal, valami nagy tüvel át-szúratom a szívét egy orvossal. Egész életében attól rettegett, hogy netán őt is élve temetik el... örökké ott lappangott benne az iszonyat, nemcsak az álmaiban tört rá... és gondold el: ezzel a rettegéssel *hordott ki engem is* a szíve alatt! Lehet, hogy...? Azóta állandóan ott motoszkál bennem... főként amikor... na, mindegy... Szóval: szúrassam át a szívét, nehogy feltámadjon a föld alatt! Megtettem persze, megesküdtem... mindenre, amire csak kívánta. Arra gondoltam, ennek előtte bizonyára apámat is ugyanígy megeskette... Jézusra, Máriára és minden szentekre, az én *Istentől elrugaskodott* apámat! És komolyan kellett vennem az eskümet... még jó! Kezdtem tapogatózni orvos ismerőseimnél... *afféle bugyuta humorizálással* persze, hogyan lehetne egy ilyen dolgot megtenni... ki vállalná, ha eljön az ideje, de... szóval, nem egyszerű egy ilyen agyonadminisztrált világban... és akkor azt mondta egy életrevaló cinikus, egy *erre a kurva életre való*, keressek majd egy vagány temetkezési vállalkozót, aki majd a koporsó lezárása előtt némi suskáért diszkrétan megcsinálja... Jézus Úristen!”

Sose tudtam, és ma sem tudom pontosan, mire valók neked ezek az időnkénti találkozások. Talán meg nem írt novelláidat akarod legalább nekem elmesélni? Vagy: én vagyok az egyetlen élőlény, aki nemcsak figyelmesen meghallgat, de akinek locsoghatsz bármit, nincs következménye? Vagy egyszerűen csak rám kenődött az Ifjúkori Álom? Esetleg: azzal ámítod – vagy vigasztalod? – magad, hogy kettős életet élve titokban még mindig ehhez az irodalmász szektához tartozol, és személyemben én vagyok a hozzájuk fűző eleven kapocs? Én vagyok a tartótisztod? Akivel időnként konspiratív módon konzultálnod kell? És: miféle besűrűsödött élethelyzetekben tartod szükségét egy-egy találkozásnak?

Jó, jó: ez a mostani a véletlen szülöttje. Valamikor a múlt héten, a Nagykörúton szembe jött velem egy jelenség – kora délután, négy felé lehetett, szokásos a forgalom –, egy az érdektelen járókelők fölé vagy fél fejjel kiemelkedő, középkorú nő. Prémkucsmát, divatos, magasított sarkú csizmát viselt: ezek még növelték eredeti testmagasságát, de a jelenség mivoltát testessége adta: egy valóságos óriásnő. Bundát viselt, a kucsmával megegyező, szürkés-fehéres színű, gondolom, nyúlszőrből készített prémbundát, ez erősíthette a széle-hossza egy benyomást, de még inkább az, hogy jobbjobbalján egy-egy leányka, szintén nyúlbundában. Vonult komótosan, egyáltalán nem sietve, szabályos, kora ellenére még mindig szépnek mondható, bár kissé talán túlsminkelt

arcán derült, visszafogott, afféle az isten adta étellel elégedett archaikus mosoly – a járókelők öntudatlan tisztelettel utat engedtek nekik. A nagyobbacska leány lehetett úgy tizenöt-tizenhat éves, a kisebb mondjuk tíz, és annyira hasonlítottak az anyjukhoz, a szabályosan kerek, feltűnően fehérbőrű arccsókákból szinte kisütő világos szemekkel, a mosolygödröcskéikkel, de kiállásukkal, egész lényükkel, hogy szinte felkiáltottam: „De hisz ez Matrjoska!” Az a kettényitható, festett fabábú, melyből egy ugyanolyan, csak kisebb bábú kerül elő, abból egy még kisebb... abból még egy... és nyilván megvan a teljes kollekció: a huszoneves Matrjoska most otthon maradt vigyázni az öt-évesre – természetesen ők is nyúlbundában. És tudtam, hogy ismerem, találkoztunk már valahol – és zavartan oda is biccentettem neki, de nem vette észre, vonult bábucskaival a külvilágot kizáró, mosolygós Matrjoska öntudattal – és talán napokig rágódtam volna rajta, ki is volt ez a bundába öltözött willendorfi Matrjoska? – amikor előbukkantál te, barátom, hűz lépésnyire leszakadva tőlük – talán benéztél valamelyik boltba, vagy csak megbámultál egy kirakatot –, és akkor az agyamba villant: Irina! A hűz évvel ezelőtt látott Irina! Bizonyára észrevetted, hogy megtorpanva köszöntem neki, tehát felismertem; és anélkül, hogy akárcsak egy pillanatra is megálltál volna mellettem, menet közben rám rikkantottad: „lehoztam kicsit a csajokat levegőzni!”, nem is igazán barátságos hangon, mintha mégiscsak beleártottam volna magam családi titkaidba – pedig én szerettem volna elsűtni az eszembe villant poént: „Na, hallod, ezek a csajok rendszeren el-sinkófálták a génjeidet!” Aztán a nyargalásból visszafordulva, mint egy megbocsátó gesztust, odalökted nekem: „Majd felhívlak!”

És fel is hívtál, és most itt vagyunk. Ledobtuk, feltehetően az utolsó vodkát, szótlannul ücsörgünk. Talán csak arra várunk, legyen erőnk átbillenni a holtpontra, és megkezdhessük a szedelőzködést – belefáradtunk a mai kirándulásba, talán bele is öregedtünk az efféle kirándulásokba. Kapargatod az asztalterítőt, szemed a semmibe réved, motyogsz magadban: valami forog még az agyadban, talán a játékszabályaink által megszabott gondolatokon túli más? Pitty-pitty-pitty... pattog az életidőt mutató óra másodpercmutatója... nehezen döntesz... ha már úgyis többet tudok, mint amennyit kívánatosnak tartottál volna, akkor most már mindegy... mégis csak megnyitod titkaidhoz vezető út valamelyik hátsó kikapuját?

– Figyelj... – mondod előrehajolva és csaknem suttogva. – Pénzt kell szereznünk.

– Minek?

– Méghozzá sokat. És gyorsan. Mert most olyan világ jön, amiben, ha nincs pénz, csak kutya lehetsz.

Igen: jó ideje és egyre világosabban látszik, hogy ez a mi „létező szocializmusunk” bizony döglődik. És logikusnak tűnik, hogy miután feldobja a talpát, csak az a másik világ nyomulhat megürült helyére, amelyet akár definiálhatunk úgy is: benne csak kutya lehetsz, ha nincsen pénz. Tudom, nem én vagyok az egyetlen, akinek efféle megérzései támadtak, hiszen valahogy benne van a levegőben – de eddig halogattam az esetleges lehetőségek racionális végiggondolását... mert talán eltunyult aggyal úgy véltem, ismervén a „létező szocializmus” irreális szívósságát, hogy ugyan egyre nyomorúságosabb állapotban, de akár évtizedekig is el tud még döglődni... de főként: fogalmam sincs, miféle elkövetkezendő lépéseket kéne végiggondolnom. Bejelentésem úgy hat, mint egy startpisztoly dörrenése: indul a verseny! Minden ismerősöm közül te lehetsz a legjobban tájékozott, te látsz be legjobban a mindenféle kulisszák mögé... „Fuss, mondod,

elbambult félnyomorék, ha nem akarsz kutya lenni!” De ha írásban adtad volna is, melyben még az elhalálozás napja és a túlélés egyetlen módja is fel volna tüntetve: szerezz pénzt!, hát akkor is, mit kezdenék vele? Akkor is csak baromira kiokosítva, de tehetetlenül állhatnak: pontosan tudod te is, hogy én nagy hirtelen pénzt tudjak szerezni, ráadásul sokat, ez legfeljebb valami hülye vicc lehet.

– De... honnan szerezzék pénzt...?

– Lopjál! Sikkasszál! Rabolj bankot! Senkit nem érdekel. Ha nem akarsz kutya lenni.

Érzem, fejembe tolul a vér. A szeszgőzzel együtt szinte fájdalmasan kavargó. Mégis csak egy rohadék vagy, mert valójában azt mondom: „Akármire vitted is, közeleg az igazság pillanata, és te csak kutya lehetsz.” Erősíti ezt a szád sarkában megjelent cinikus kis mosoly – mindjárt robbanok, beléd fogok rúgni! Tudod, mi volt rólad a leggonoszabb pletyka? Hogy azért pofázhatsz bármit, a magyar elvtársi kishiénák csak kinyalhatják a seggedet – mert te a KGB-nek dolgozol. Mikor ez elhangzott, zsigerből elküldtem a fecsegő fickót a jó anyjába... de valahogy olyan csend lett... és akkor az egyik okosnak tartott fiú – nem tartozott igazán a bandába, csak valahogy odavetődött, és valóban okos lehetett: nemrég kapott egyetemi katedrát – csendes, atyai hangon, ahogy egy törekvő és nem is eszetlen kamasszal beszél az ember, ha véletlenül valami nagy butaság csúszik ki a száján, tagoltan azt kérdezte: „Te tényleg azt hiszed, hogy azok csak úgy eleresztenek egy öt évig náluk tanult ösztöndíjast? Egy orosz feleséggel?” Nem tudtam mit szólni erre... fogalmam se volt ezekről a dolgokról... meglepett, és hirtelen nem is tudtam, mit gondoljak róla... Ráadásul: a fickó, akit elküldtem az anyjába, hazafelé rám tapadt, és a villamoson, négyszemközt, az okos fiú bevált modorában végig ilyesmiket duruzsolt: „Nem vetted észre, hogy a barátod minden fogyasztásáról számlát kér? Még egy szaros kávéról vagy féldeciről is?” „Nem. Nem vettem észre.” „Csak nem gyűjti a számlákat, igaz? Esetleg beváltják neki valahol?” Annak idején valóban nem vettem észre. Ki figyelt oda ilyen semmikre? Igen: újkori kirándulásaink alkalmával valóban mindig kérsz számlát – úgy gondoltam, mint precíz, nyilván nagy pénzeket is forgató mérnökember, megszoktad, és utálnád, ha valami kókler pincérféle csak úgy a hasára ütve átverne, de még ha el is tudod számolni valami reprezentációs költség terhére, hát akkor is... hogy jön ide a KGB? Vagy ha nem is így, nem is itt, de valahogyan mégis? Elképzelhető, hogy mégse az apád, az az Istentől elrugaskodott apád döntött a sorsodról? Különben az a fickó, akit visszakézből elküldtem az anyjába, nálam is valamivel fiatalabb volt, azt hiszem, te már nem ismerted, olyan fazon, akit gyerekkorában az asztal körül kergettek a szülei, miközben azt üvöltözték: „Belőled Valaki lesz, még ha beledöglesz is!”, ismered ezeket... Szóval – nyilván jobb híján – azt játszotta el, hogy ő a jól értesült, a mindenféle titkok tudója. Valaki – hozzám képest különben az is volt – érezhetően azért tapadt rám, mert mindenképp ki akart belőlem csikarni, nem, nem valamiféle bocsánatkérés, hogy lekurváztam az anyját: nem szokásom, a nagy felháborodásban csak úgy kicsúszott a számon, de azt talán észre se vette, valamiféle elismerést: „Hú-ha! Téged aztán nem lehet megvezetni! Honnan tudod te ezeket?” De nem tettem meg. Korábban előfordult, de akkor, bár talán még udvarias is voltam vele, de nem kapta meg az elismerést. Forrt bennem a düh. Magamra voltam dühös: azt hittem, jól kiismerem már magam ebben a puha diktatúrának – különben mindegy, hogy minek – nevezett társadalomban, jó néhány, sajtóságos szabályokkal lejátszott meccset végignézttem már, néhányszor, szándékomon kívül, kisebb hajcihőkbe bele is kevered-

tem, ismerem a kapuk alatti csendes, hangulatos fojtogatások technikáját, felismerem alattomos, mocskos kis nüánszait – hogy-hogy nem járta meg az eszemet, figyelni kell még arra is, mert életveszélyes lehet, ki kér számlát egy szaros kávéról meg féldeciről is? Hát született balek vagyok?!

Nem, nem rúgok beléd. Lelkem mélyén, ifjúságunkban megkövült érzellemmel kedvellek: megérdemled, hogy a te balekod is legyek. De a jó büdös bánatba: ezért a sportszerűtlen lekutyázásért bevágok én is egy sportszerűtlen mélyütést:

– És ezt honnan tudod? Szovjet elvtársaid okosítottak ki?

Látom: beleszédülsz ebbe a mélyütésbe. Szemed körül pattognak a rángások, a terítőt kapargató ujjaddal majd szétvájod a textíliát. Felcsapod a fejed, tekintetedből úgy látom, könnyen meglehet, ez volt az utolsó találkozásunk. Azt hittem, ordítani fogsz, de egy mély lélegzetvétel után csak azt motyogod:

– Már nem tudnák még egyszer zsíros kenyéren és teán élni.

Sajnálom! Miért kell nekem pukkancsnak lennem... mire volt ez jó? Hol az a híres önfegyelem? Miért éppen most durrant szét? Hát tudok változtatni mindazon, ami megtörtént?

– És aztán... csak még ezt az egyet: átszúratad anyád szívét?

„Nem. Nem volt szükség rá. Szegény édesanyám, abból a rohadt tüdőgyulladásból ugyan kigyógyult, kicsit megroskadt ugyan, de *amúgy*... aztán egy jó évvel később egy motorkerékpáros suhanc, egy amolyan *lássátok, milyen fasza gyerek vagyok én*, megtaszította a zebra szélén... egyenesen egy robogó villamos alá. Az meg úgy átment rajta, hogy a második kocsi alól szedték ki a tűzoltók... már ami megmaradt... Mire a helyszínre érkeztem, már berakták a hullaszállítók egy bádogg tepsibe a darabokat... egyik cipőjében benne a levágott lábfeje... Nem volt szükség rá, hogy átszúrossam a szívét egy hosszú tűvel. És nem is kellett volna *olyan hosszú tű*: akkorka volt a mellkasa, mint egy tízéves gyereké. De nem szegtem meg az eskümet: biztos lehettem benne, hogy nem fog feltámadni a koporsóban. *Szegény édesanyám!* Még az sem biztos, hogy az Utolsó Ítéletre fel tud-e majd támadni.”

(1990)

Biciklista

MAROSI GYULA (1941) Budapesten él. 1966 óta publikál. 1973-ban a József Attila Kör alapítója, majd titkára. 1975–78 között a *Mozgó Világ* prózarovatának vezetője, majd 2001-ig az MTV dramaturgia.